

Merve Harbelioğlu - Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı,
ORCID: 0000-0002-7535-3068, merveharbelioglu35@gmail.com

Özge Zeybekoğlu Akbaş - Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
ORCID: 0000-0003-0407-5774, ozgezeybekoglu@hotmail.com

Göstergebilimsel Analiz: Acımak Dizisi Örneği

ÖZET

Cumhuriyet dönemi edebiyatında önemli bir yeri olan Çalıkuşu (1922), Gizli El (1922), Damga (1924), Dudaktan Kalbe (1925), Yeşil Gece (1928), Yaprak Dökümü (1930), Gökyüzü (1935), Eski Hastalık (1938), Ateş Gecesi (1942), Kavak Yelleri (1961) gibi çok sayıda bilinen eseri olan Reşat Nuri Güntekin, Türk roman, öykü ve oyun yazarıdır. Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinde aile, aşk, çocuk, yalnızlık, dostluk, fedakârlık ve ahlak vb. bireysel ve toplumsal konuları işleyerek, gelenekselin karşısında yeniyi sunma çabasıyla Cumhuriyet ideolojisini yaymaya çalıştığı görülmüştür. Çalışmada, Reşat Nuri Güntekin'in "Acımak" adlı romanından aynı isim ile televizyona uyarlanan "Acımak" dizisi, göstergebilimsel analiz yöntemiyle çözümlenmeye çalışılmaktadır. Söz konusu dizi, 1985-1986 yılları arasında TRT-1 kanalında yedi bölüm olarak yayımlanan Türk yapımı, dram türünde bir dizidir. Göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak Acımak dizisindeki sahnelerden alınan görüntüler Barthes'in yan anlam ve düz anlam kavramları ile dil ve anlatım; zaman ve mekân; kıyafet başlıkları altında hem romanın yazıldığı dönem hem de dizinin uyarlandığı dönem özellikleri göz önünde bulundurularak göstergebilim çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gösterge, Göstergebilim, Göstergebilimsel Analiz, Dizi, Reşat Nuri Güntekin.

Semiotic Analysis: The Example of "Acımak" Series

ABSTRACT

Çalıkuşu (1922), Gizli El (1922), Damga (1924), Dudaktan Kalbe (1925), Yeşil Gece (1928), Yaprak Dökümü (1930), Gökyüzü (1935), Eski Hastalık (1938), Ateş Gecesi (1942), Kavak Yelleri (1961), which has an important place in the literature of the Republican period. Reşat Nuri Güntekin, who has many well-known works such as, Ateş Gecesi (1942), Kavak Yelleri (1961), is a Turkish novel, short story and playwright. Reşat Nuri Güntekin's works include family, love, children, loneliness, friendship, self-sacrifice and morality. It has been seen that he tried to spread the ideology of the Republic with an effort to present the new against the traditional by dealing with individual and social issues. In this study, the TV series "Acımak", which was adapted from Reşat Nuri Güntekin's novel "Acımak" with the same name, is tried to be analyzed with the method of semiotic analysis. The series in question is a Turkish-made drama series that was broadcast in seven episodes on the TRT-1 channel between 1985-1986. Using the semiotic analysis method, the images taken from the scenes in the series Acımak, Barthes's concepts of connotation and denotation, and language and expression; time and space; under the clothing headings, it has been tried to be analyzed within the framework of semiotics, taking into account the characteristics of both the period in which the novel was written and the period in which the series was adapted.

Keywords: Signage, Semiotics, Semiotic Analysis, Series, Resat Nuri Guntekin.

GİRİŞ

Türk Edebiyatının Tanzimat Dönemi sonrasında görülmeye başlayan batılı tarzda roman anlayışı süreç içerisinde gelişmiş ve özellikle Servet-i Fünun Döneminde tamamen batılı karaktere bürünerek var olmaya devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde diğer edebi eserlerin yanı sıra roman türünde de gelişmeler görülmüştür. Cumhuriyet dönemi edebiyatında önemli bir yeri olan Çalığışu (1922), Gizli El (1922), Damga (1924), Dudaktan Kalbe (1925), Yeşil Gece (1928), Yaprak Dökümü (1930), Gökyüzü (1935), Eski Hastalık (1938), Ateş Gecesi (1942), Kavak Yelleri (1961) gibi çok sayıda bilinen eseri olan Reşat Nuri Güntekin, Türk roman, öykü ve oyun yazarıdır. Reşat Nuri Güntekin'in eserlerinde aile, aşk, çocuk, yalnızlık, dostluk, fedakârlık, ahlak vb. bireysel ve toplumsal konuları işleyerek, gelenekselin karşısında yeniyi sunma çabasıyla Cumhuriyet ideolojisini yaymaya çalışmıştır. Çalışmada da ele aldığımız "Acımak" adlı romanın yazarı olan Reşat Nuri Güntekin, çağdaş Türk Edebiyatının ünlü roman, öykü, tiyatro yazarı olarak Cumhuriyet dönemi roman anlayışına çeşitlilik ve değer katma açısından önemli bir yere sahiptir. Çalışmada Reşat Nuri Güntekin'in Acımak isimli romanının diziye uyarlanmış halinin göstergebilimsel analizinin yapılması amaçlanmıştır. Yazıya dayalı en önemli iletişim araçlarının edebiyattan beslenmesi beklenen bir durumdur. Çağımıza şekil veren radyo ve televizyon da çeşitli kültürel öğeleri toplumla buluşturması anlamında oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Toplumlar medya unsurlarını yalnızca iletişim amaçlı kullanmakla kalmayıp bu unsurların toplumlara şekil verebilen yönlerinin olduğu bilincinde olmuşlardır.

Romanlardan uyarlanan pek çok dizi ve film söylemek mümkündür. Bu dizi ve filmler o günün koşullarını, ekonomisini, kültürünü ve insan ilişkilerini yazıdan farklı olarak görsel bir şekilde alıcıya ulaştırmaktadır. Roman okurken kişinin kendi zihninde kurguladığı görseller yer alırken, televizyon ve sinema gibi medya araçları yazılı olanı görselleştirerek vurgu yapılacak unsurları da göz önüne sermektedir.

Çalışmamızda 1960'ların sonunda kitle iletişim kuramı ve araştırmalarında önemli bir yer almaya başlayan göstergebilimden yararlanılmıştır. İnsanlar kendilerini ve doğası gereği toplumları üretir bununla birlikte ortaya çıkan ilişkisel işaretleri de bu çerçevede yorumlar. Göstergebilim de bu süreç ve sürecin çıktılarını incelemektedir (Erdoğan, Alemdar, 2010: 314). Acımak dizisinin göstergebilimsel analizi yapılırken romanın yazıldığı dönem ve dizinin uyarlandığı dönem özellikleri de göz önünde bulundurulmuştur. Bu sayede uyarlama bir eserin hangi göstergeleri ortaya koyup koymadığına ilişkin de yorum yapılabilmektedir.

Çalışmada Acımak dizisi dil ve anlatım; zaman ve mekân; kıyafet olmak üzere üç başlık ile araştırma yöntemi olarak göstergebilimsel analizden yararlanılmıştır. Gerekli literatür çalışmalarına ek olarak elde edilen bulgular; gösteren, gösterilen, yan anlam ve düz anlam kavramları ile açıklanmıştır. Göstergebilim analizinin seçilmesinin sebebi ise günlük hayatta insan davranışlarının ardında yatan pek çok mesaj vardır. Görünenin dışındaki anlamlara ulaşabilmenin bir yolu da göstergebilimsel analizdir. Bu yöntem dil ve anlatım yönünden kıyafetlere, mekâna ve pek çok diğer davranışa sosyolojik bir perspektiften bakmak adına oldukça etkili bir yöntemdir. Bu sayede dizide ele alınan unsurları açıklamak ve anlamlandırmak adına bu yol tercih edilmiştir.

Göstergebilim

İnsanların göstergeler, biçimler, simge ve imgeler ile çevrilmiş ve yaşamak zorunda olduğu bir dünyası olduğunu söyleyebiliriz. Göstergeler, bir düşüncüyü, bir görüşü ya da bir ürünün varlığını bir başkasına aktarabilmek, başka bir ifadeyle iletişim kurabilmek için insanlar tarafından üretilmişlerdir. Göstergeler yoluyla düşünüyor ve konuşabiliyoruz. Göstergelerin doğru bir şekilde algılanması ve yorumlanması ise eğitim, deneyim ve toplumsal olmak ile ilişkilidir (Günay, 2012: 12-13). Gösterge, genel olarak, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve bu temsil ettiği şeyin yerini

alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu vb. olarak tanımlanır. Bu açıdan sözcükler, simgeler, işaretler gösterge olarak kabul edilir (Rifat, 2009: 11). Marshall (2005: 282) kavram olarak göstergeyi, “Ekonominin ya da toplumun bir boyutundaki değişiklikleri yansıtan kantitatif bir ölçü”; göstergebilimi ise “göstergeleri ve gösterge sistemlerini inceleyen dal” olarak ifade eder.

19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla Ferdinand de Saussure ve Amerikalı felsefeci Charles Sanders Peirce tarafından birbirlerinden habersiz bir şekilde gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda bir bilim halini alan göstergebilim, “yaşam alanlarımızı kuşatan, her yerde bulunan göstergeleri inceleyen bir bilim dalı” olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle bütün bilim dallarıyla ilgili bir bilimdir. Göstergebilimciler, “anlamın göstergelerle nasıl oluşturulduğu” ve “gerçekliğin nasıl sunulduğu” konuları üzerinde çalışmaktadır. Göstergebilim günümüzde edebiyat, eğitim, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, iletişim gibi pek çok bilim alanının yararlandığı disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Yaylagül, 2015: 11-12).

Saussure (1985: 18) “Genel Dilbilim Dersleri” adlı çalışmasında göstergebilimi, “göstergelerin toplum yaşamı içindeki durumunu inceleyen bir bilim dalı” ifadesiyle tanımlarken, Barthes (1979: 1) “Göstergebilim İlkeleri” adlı çalışmasında ilkelerin amacını, “dilbilime dayanarak çözümsel kavramlar ortaya koymak” olarak ifade etmektedir. Bir başka tanımda Tuncer (2020: 74) göstergebilimi, “her biri birer ‘metin’ olarak kabul edilen olayların, olguların ve/ya şey’lerin insan ve dünyayla olan ilişkilerini ve bağıntısını inceler. İmgelem yüklü metinlerin taşıdığı gösterge ve başka imgelere ve olgulara yaptığı göndermelerin tarihsel, toplumsal ve metinsel bağıntılarını ele alır” şeklinde betimlemektedir. İnsana ve dünyaya ilişkin herşeyi inceleyen göstergebilimin konusunu, “anlam” olarak belirten Yücel (2008: 119) tüm gösterge dizgelerinin birer anlamlama dizgesi oluşturduğunu vurgulamaktadır. Buradan hareketle bir başka tanımda, Mutlu’nun (2012: 121) göstergebilimi, tüm gösterge sistemlerinin ve bu sistemlerin anlamın kurulması ve yeniden kurulmasındaki rollerini konu alan bir bilim dalı olarak tasvir ettiği görülmektedir. “İşaretler, göstergeler bilimi” olarak tanımlanan göstergebilim (semiology, semiotics) temel olarak, (a) göstergeler üzerinde betimleyici inceleme ve açıklama yapan “tanımlayıcı göstergebilim”, (b) bu açıklamaları ve betimlemeleri bir kuramsal çerçeveye oturtan “kuramsal göstergebilim” ve (c) kuramsal varsayımları deneyen ve toplumun ve endüstriyel yapının sorunlarına çözümünü amaçlayan “uygulamalı göstergebilim” olarak üçe ayrılabilir (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 314). Saussure göstergebilimsel yöntemi üç temel kavram üzerinden açıklamaktadır: “Gösterge, gösteren ve gösterilen”. Saussure’e göre anlamın temel birimi olan gösterge, gösteren ve gösterilen olarak belirtilen iki unsurdan oluşmakta ve bunlar arasındaki ilişki nedensiz, saymaca ve toplumsal uzlaşmaya dayalı (akt. Mutlu, 2012: 119) olarak belirtilmektedir.

Barthes’e (2005: 50) göre gösterilen, gösterenin aksine bir “nesne” değil de “nesnenin zihinsel bir tasarımı” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle gösteren, göstergeyi kullanan kişinin bundan anladığı “şey” olarak ifade edilmektedir. Gösterge, Saussure’den alınmış bir kavramdır. Saussure, göstergelerin uzlaşımına vurgu yaparak, belirli bir göstergenin anlamını, sistem içindeki diğer göstergeler ile ilişkisi çerçevesinde tanımlamaktadır (Marshall, 2005: 282). Yaylagül (2015: 11-12) kendisinden başka bir şeyin yerini tutan her çeşit biçim, nesne, olgu ve benzerinin gösterge olarak adlandırıldığını belirterek, göstergelerin anlam ifade etme araçları olduğunu vurgulamaktadır.

Duygu, düşünce, bilgi ya da diğer insanlarla paylaşmak istenen ne varsa onların diğer insanlara aktarımı göstergeler aracılığıyla gerçekleşmektedir (Yaylagül, 2015: 11-12). Başka bir ifadeyle gösterge olarak çevremizi sarmalayan maddi veya soyut her şey kastedilmektedir. Kullandığımız dokunduğumuz eşya, varlık veya araçlar, bunları ifade etmek için yararlandığımız harf, sözcük ve kelimeler, çeşitli olay, durum ve duyguları ifade etmek için kullandığımız terimler, kurduğumuz sistemler, yapılar ve süreçler hepsi birer göstergedir (Ünal, 2014: 3).

Acımak Dizisi

Çalışmanın bu bölümünde Reşat Nuri Güntekin'in "Acımak" adlı romanından televizyona uyarlanan ve 1985-1986 yılları arasında TRT-1 kanalında yedi bölümde yayımlanan Türk yapımı bir dizi olan "Acımak", göstergebilimsel analiz yöntemiyle çözümlenmeye çalışılacaktır.

Dizinin Künyesi

Tür: Dram

Yapım: 1985 / Türkiye

Yapımcı: Hilmi Akyalçın

Senarist: Orhan Aksoy

Yönetmen: Orhan Aksoy

Başrol Oyuncuları: Ayşegül Aldinç (Zehra), Ediz Hun (Mürşit), Berhan Şimşek (Mehmet), Nazan Ayas (Melehat), Oktar Durukan (Reşadiyeli Seyyit Ağa), Hulusi Kentmen (Tevfik Hayri), Muhip Arcıman (Abdüssamet)

Seslendiren: Tayfur Ersözlü

Sezon sayısı: 1

Bölüm sayısı: 7

Kanal: TRT 1

Yayın Tarihi: 22 Aralık 1985 – 2 Şubat 1986

Dizinin Özeti

Reşat Nuri Güntekin'in, Acımak adlı romanı 1928 yılında yayımlanmıştır. Roman yazıldığı dönemin sosyo-ekonomik özelliklerinden kültürel, siyasi ve eğitim özelliklerine kadar geniş bir arka fonda geçmektedir. Roman, çalışkan ve başarılı bir öğretmen olan Zehra'nın küçük yaşlarında yaşadığı kötü muameleler nedeniyle acıma duygusundan yoksun oluşu ile babası Mürşid'in ölümünden sonra onun günlüğünü okuyarak babası ve hayatı hakkındaki gerçekleri öğrenişini konu alan dramatik bir hayat hikayesidir. Roman'ın diziyeye uyarlanması süreci 1985-1986 yılları arasına denk gelmektedir. Dizi, Zehra'nın mezuniyet töreni ile başlamakta ve görev yerine gidişi ile devam etmektedir. Zehra karakteri oldukça acımasız, katı ve disiplinli bir genç kadını betimlemektedir. Zehra'nın, babası Mürşid'in hastalandığını öğrenmesi ile birlikte İstanbul'a dönmesi ve Zehra'nın babasının günlüğünü okumaya başlaması ve aktarıcının Mürşid Efendi olması ile süren dizi, bu noktadan sonra Mürşid'in hayatındaki trajediyi aktarmaya devam etmektedir.

"Acımak... Ben insan ruhlarındaki derinliği ancak onunla ölçülebileceğine kaniyim. Evet, dibi görünmeyen kuyulara atılan taş nasıl çıkardığı sesle onların derinliğini gösterirse başkalarının elemi de bizim yüreklerimize düştüğü zaman çıkardığı sesle bize kendimizi, insanlığımızın derecesini öğretir... Fikrimce yalnız doğruluk hastalığı, bir hak ve hâkimiyet meselesi etrafında toplanmak kabiliyeti, bir cemiyeti mesut etmeye kâfi gelemesiz... Bunun için acımak, birbirimizin feryadını, iniltisini duyabilmek de lazımlı!" (Güntekin, 1980: 14).

Dizinin adının, Zehra'nın acıma duygusundan yoksun oluşuna yönelik olduğu görülmektedir. Reşat Nuri'nin Zehra'dan çok Mürşid Efendi üzerinden sunduğu acıma duygusu izleyiciye fark etmediği bir pencereden bakma fırsatı vermiştir. Tıpkı izleyici gibi Zehra da babasının günlüğünü okuyarak acıma duygusunun içine yerleşmesine şahitlik etmiştir. Bu şekilde "Acımak" hem Mürşid Efendinin hayatını hem de Zehra'nın bu duyguyu anlama sürecini anlatmıştır

Dil ve Anlatım

Reşat Nuri Güntekin'in aynı adlı romanından uyarlanan "Acımak" dizisinde dil, döneme göre sade ve akıcı bir şekilde kullanılmıştır. Dizinin bir kısmında -ilk ve son bölümlerinde- anlatıcının her şeyi bildiği ve gördüğü hâkim bakış açısı kullanılmıştır. Ancak Zehra'nın, babasının günlüğünü okuduğu bölümlerde kahraman bakış açılı birinci tekil anlatıcı kullanılmıştır. Kahraman bakış açılı

bölümlerde anlatıcı Mürşid olmuştur.

Zaman ve Mekân

Acımak romanı kendi dönemini yansıtan bir eserdir. Romanın yazıldığı dönem ile diziye uyarlandığı dönemin arasında yıllar olmasına rağmen, kendi döneminin özelliklerine yer verildiği görülmektedir. Bu sayede izleyici için de yazıldığı döneme dair izleri aktarmaktadır. Dizideki olaylar hızlı bir şekilde verilmektedir. Zehra'nın mezuniyeti ve atanması, babasının hastalığını öğrenip İstanbul'a gitmesi ile babasının günlüğünü okuması şeklinde ilerlemektedir. Öyle ki asıl olay babasının günlüğünü okumaya başlaması ile anlatıcının Mürşid olması ile birlikte hem konular hem de mekanlar değişmiştir. Türksoy'a (2012: 62) göre Mürşid'in anlatıcı olması okuyucu/izleyici için otuz beş yıllık bir geri dönüş sağlamaktadır. Bu teknik ise anlatıma derinlik katması açısından oldukça önemlidir.

Acımak Dizisinin Göstergibilimsel Analizi

Göstergelerin Çözümlemesi		
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Öğrenciler	Endişe, Bekleyiş

Görüntü -1

Dizinin ilk sahnelerinde yer alan Zehra'nın öğretmenlikten mezun oluş anını gösteren sahne. Daha ilk sahnede dizi boyunca sürecek olan ciddi duruşu ile sonraki sahnelere zemin hazırlamakta ve duygu durumunu gizlemektedir. Dizinin adı olan "Acımak" hemen tüm bölümlerde vurgulanmakta ve Zehra'da olmayan bir duygu olarak sahnelenmektedir.

Düz anlam; okul müdürünün mezuniyet konuşması yer almaktadır. Zehra'nın da herkes gibi ciddiyetle mezuniyet konuşmasını dinlediği ve atama sonuçlarını beklediği görülmektedir.

Yan anlam; Zehra'nın dik duruşu ve ciddi bakışları ile film boyunca nasıl bir profil çizeceğini göstermektedir.

Göstergelerin Çözümlemesi		
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Yer	Okul	Mezuniyet Töreni
İnsan	Öğrenciler ve Yöneticiler	Başarı

Görüntü -2

İkinci görüntüde düz anlam: Zehra'nın atama sonucunu öğrendiğinde yaylı çalgılardan oluşan bir müziğin devreye girdiği görülmektedir.

Yan anlam: Müzikten de anlaşılacağı üzere Zehra'nın çok da hoşlanmadığı bir şehir çıktığı anlaşılmaktadır. Zehra, İstanbul'a atanır. İstanbul, hemen herkesin atanmak istediği şehirken Zehra Anadolu'ya gitmek ister. Bu sebeple arkadaşı ile atama yerlerini değiştirirler ve Zehra ilk görev yeri Kütahya'ya gider

Göstergelerin Çözümlemesi		
Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Yer	Tren Garı	Yeni insanlarla tanışma
Yer	Sınıf	Otorite

Görüntü -3

Görüntü -4

Zehra ilk görev yerine varır, burada dikkat çeken unsur üçüncü görüntüde kendisini karşılamaya gelen kişidir. Dizinin ilerleyen sahnelerinde bu kişinin Zehra'ya evlenme teklifi ettiği görülmektedir. Fakat Zehra babasına karşı beslediği nefret neticesinde erkeklerden uzak durmaya çalışmaktadır. Dizide yer yer vurgu yapılan evlilik ile ilgili konularda Zehra'nın çok uzak durduğu görülmektedir. Dördüncü görüntüde ise sınıfında ders işlerken alınmış bir andır. Zehra oldukça idealist ve disiplinli bir öğretmen imajı çizmektedir. Ona göre her şey kuralına uygun ve ciddiyetle yapılmalıdır. Üçüncü görüntüde düz anlam: Şehre yeni gelen öğretmeni karşılayan bir görevli ve öğretmenin (Zehra) tanışma anını göstermektedir. Yan anlamda ise Zehra'nın erkeklere karşı

mesafeli duruşu görülmektedir.

Dördüncü görüntüde düz anlam, Zehra'nın sınıfında ders anlatması olarak görülürken yan anlamda öğrencilere oldukça sert bir tutum sergilediği vurgulanmaktadır.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Öğrenciler	Mahcubiyet, korku
Yer	Sınıf	Zehra Öğretmenin cezalandırması

Görüntü -5

Ödevlerini ve görevlerini yerine getirmeyen öğrencilerine de yaptırım uygulamakta ve asla acımamaktadır. Beşinci görüntüde düz anlamda ödevini zamanında yapmayan öğrenciler sahnelenmektedir. Yan anlamda ise bu öğrencileri sınıftan çıkarmayarak cezalandırmakta ve diğer öğrencileri bahçeye çıkarmaktadır. Bu sahnelerde de Zehra'nın acıma duygusuna ilişkin net vurgular ve sınırlarını keskin bir şekilde çizdiği görülmektedir.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Zehra Öğretmen	Öğrencileri izlemesi
İnsan	Öğrenciler	Üniformasız okuldan çıkışları

Görüntü -6

Zehra, maddi durumu yetersiz olan öğrencilerin okula üniformasız gelmesi ya da öğrencilerden

kardeşine baktığı için okula geç gelmesi vs. gibi durumları dahi anlayışla karşılamaz oldukça katı bir tutum sergilemektedir. Onun için yalnızca yapılması gerekenler vardır ve hiçbir şey bunun üstünde değildir.

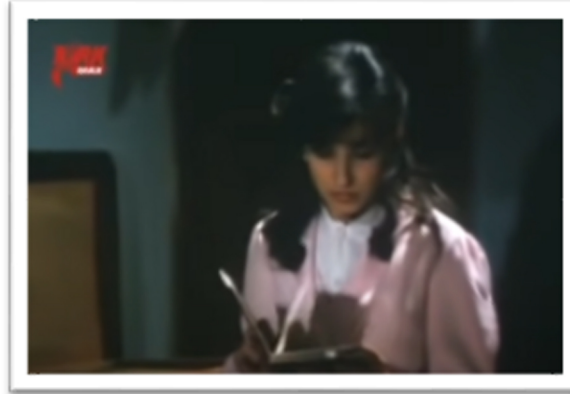
Zehra, bir okulda olması gereken her şeyi zamanla köylülerden de destek alarak tamamladı ve okul fiziksel olarak çevreden övgü almaya başladı. Bunun yanında eğitimin verilmesinde ve öğrencilerin yapması gerekenler konusunda da oldukça katı tutumları bulunmakta ve asla taviz vermemektedir.

Altıncı görüntüde de düz anlamda okula üniformasız gelen öğrencileri görülmekte ve yan anlamda Zehra'nın kızgın ve acımasız olarak bu öğrencileri okula almadığı sahnelenmektedir.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Nesne	Sandık	Zehra'nın babasından kalan anı dolu sandık
İnsan	Zehra	Zehra'nın öfke ile karışık merakı

Görüntü- 7

Görüntü- 8

Bu kısımdan sonra Zehra'nın babası Mürşid'in günlüğünü okuması ile Mürşid karakterinin hayat hikayesi sahnelenmektedir. Küçük yaşlarda yatılı okulda okuyan Zehra, anne ve nenesinin söylemleri neticesinde babasından nefret etmekte adeta ondan bir düşman gibi uzak durmaktadır. Ancak babasının arkadaşının vasıtasıyla, hasta yatağında Zehra'yı görmek isteyen babasının haberi gelmekte ilk etapta bu haberi umursamayan Zehra sonrasında İstanbul'a gitme kararı alır fakat gittiğinde babasının vefat ettiğini öğrenir. Görüntü 7-8 de görülen eski ahşap sandıkta Zehra'nın babası Mürşid Efendi'ye ait eşyalar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve dizinin devamı niteliğinde olan hatıra defterinin okunmaya başlamasıyla birlikte Zehra karakteri ile gördüğümüz sahnelerin paralelini Mürşid Efendi'de göremeye başlarız. İlk sayfalar Mürşid'in okuldan mezun olması ile başlar. Yedinci ve sekizinci görüntü düz anlamda basit bir sandık ve içinden çıkan bir defter olmakla birlikte yan anlamda Mürşid'in hayatının acı ve zor günlerini anlatan bunun yanında Zehra'nın da acıma duygusu ile tanıştığı anılarını ortaya koymaktadır.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Mürşid	Sevinç
Yer	Okul	Mürşid'in mezuniyet sevinci

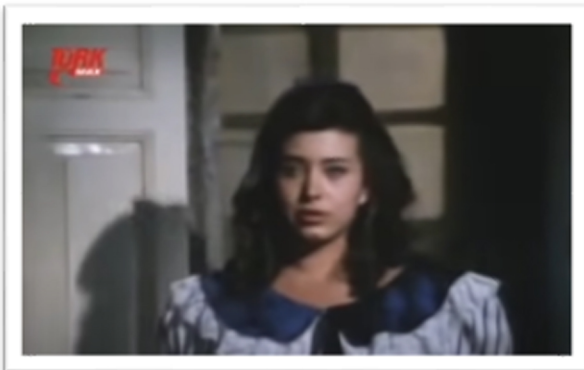

Görüntü- 9

Mürşid'in okuldan mezun olduğu ve artık iş hayatına atılmasını gösteren sahnelerden alınmıştır. Mürşid her hareketinde ve kararında işini en iyi ve doğru şekilde yapmaya özen gösterdiğini göstermektedir. Her girdiği yerde çalışkanlığı ile göz önünde olan Mürşid, arkadaşları tarafından bu özelliği dolayısıyla istismar edilmekte, tüm işlerin üzerine yıkılması görülmektedir. Ancak o her zaman doğrunun ve adaletin peşinde olmuş ve işine odaklanmıştır. İlk bölümlerde Zehra'nın sahnelerinde de görülen idealistlik Mürşid'in hayatında da görülmekte ve baba- kızın benzer yönleri vurgulanmaktadır. Benzer yönlerin dizide sıklıkla vurgulanması Zehra'daki "acıma" duygusunun belirmesini sağlıyordu.

İlerleyen sahnelerde Mürşid'in Meveddet ile tanışması ve evlendiği sahnelere yer verilmektedir. Meveddet ve annesi, Mürşid'e her istediklerini yaptırma konusunda dikkat çekmektedir. Aile özlemi içinde olan Mürşid ise karısı ve kayınvalidesi için elinden gelenin fazlasını yapmaya çalışmakta ve benimsediği prensipleri yavaş yavaş elden bırakmaktadır. Görüntü-10, Meveddet'in Mürşid'e isteklerinden bahsettiği sahneler yer almaktadır. Gerek ev dekorasyonu gerek giyim ve takı gibi isteklerini tafralı bir biçimde ifade edişi, dizinin tüm sahnelerinde yer almaktadır. Dokuzuncu görüntü düz anlamda Mürşid'in okulu bitirmesini göstermekle birlikte yan anlamda asıl olayların, acıların, zorlukların yeni başladığını göstermektedir.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Mürşid	Sevinç
Yer	Okul	Mürşid'in mezuniyet sevinci

Görüntü-10 Meveddet ve Mürşid

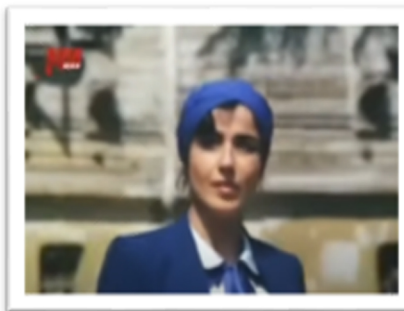
Onuncu görüntü düz anlamda Mürşid'i seven ve karısı olacak olan Meveddet'i göstermektedir. Yan anlamda ise Mürşid'ten sürekli istekte bulunan ve hiçbir şey il yetinmeyen, Mürşid'i yanlış yollara sürükleyecek olan bir kadını anlatmaktadır.

Kıyafet

Kıyafet bir toplumun hemen her anlamda aynası vaziyetindedir. Ekonomisinden kültürüne ve dini inanışlarına değin pek çok alanda yorum yapmayı sağlar. Cumhuriyet'ten önce de başlık ve kıyafette bazı yenilikler yapılmış, ancak bu atılımlar gerektiği gibi gerçekleşmemiştir. Osmanlı toplumunda devlet tarafından belirlenen belirli bir kıyafet birliği yoktur. Müslümanlar toplumdaki yerlerine ve aldıkları görevlere göre değişik biçimde giyinmekteydiler. Gayrimüslimler ise kendilerine göre bir giyim tarzı benimsemekteydiler. Geçiş döneminde toplum, fes, kalpak, sarık, takke, cüppe, şalvar, potur, ceket, pantolon gibi her çeşit kıyafet topluma dış görünüş bakımından karmaşık bir manzara vermektedir (Karataş, 2017: 247).

Aynı isimle yayınlanan romandan uyarlama olan Acımak dizisi, yazıldığı dönem özelliklerini de beraberinde getirmiştir. Roman 1928 yılında yayınlanmış olmakla birlikte henüz Cumhuriyetin ilanına yakın bir tarihtir bu sebeple giyim kuşam bakımından eski ve yeni birlikte görülmektedir. Aşağıda yer alan görüntülerde Zehra'nın bazı sahnelerde başının açık bazı sahnelerde kapalı olduğu görülmektedir. Aynı durum erkekler içinde geçerlidir, bazı sahnelerde fes bazı sahnelerde şapka görülmektedir. Kadınların da kimi çarşafı kimi eşarplıdır. Bu durumda henüz kültürel olarak arada kalmışlığı göstermektedir.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kıyafet	Baş örtüsü	Osmanlı ögesi
Kıyafet	Açık saç	Cumhuriyet ögesi
Kıyafet	Baş örtüsü	Osmanlı ögesi

Görüntü-11

Görüntü-11'de ele alınan sahnelerde dikkat çekilmek istenen nokta şudur: Dizinin bazı sahnelerinde Osmanlı'nın tesiri göze çarpmakta bazı sahnelerinde ise Cumhuriyet ile gelen kılık kıyafet düzenlemesi görülmektedir. Henüz Cumhuriyetin ilk yıllarını ele alan eser, toplumsal değişim ve dönüşümün sancılı yanlarına da dikkat çekmektedir. Bu sebeple örneğin Zehra Öğretmen hem saçlarını kapatacak bir baş örtüsü ile hem saçları açık bir şekilde görülmektedir. Kıyafetlerini bulunduğu ortama göre düzenlediği göze çarpmaktadır. On birinci görüntüde düz anlamda resmî kurumlarda bir disiplin ve düzen içinde olan kıyafetleri göstermektedir. Yan anlamda ise kimi kadının baş örtülü kimi kadının açık saçlı olması toplumsal değişim ve dönüşümü göstermektedir.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kıyafet	Fes	Osmanlı ögesi
Kıyafet	Şapka	Cumhuriyet ögesi

Görüntü- 12

Görüntü -12'de de düz anlamda şapka veya fes takan erkekler görülürken yan anlamda erkeklerin giyim tarzındaki değişim ve dönüşüm görülmektedir, sol ve sağdaki resimlerde Mürşid ve çevresinin fes taktığı görülürken ortadaki resimde yer alan karakterin şapka taktığı görülmektedir.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Kıyafet	Çarşaf	Osmanlı ögesi
Kıyafet	Şapka	Cumhuriyet ögesi

Görüntü-13

Görüntü-13'te düz anlamda görüldüğü üzere ise bazı kadınların çarşaf bazılarının sade bir baş örtüsü tercih ettiği göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra bir anne-oğulun trendeki sahnesinde anne karakterinde baş örtüsü oğlunda şapka vurgusu yer almaktadır. Yan anlamda ise cumhuriyet öncesi ve sonrası giyim tarzı sıklıkla gösterilmektedir.

SONUÇ

Reşat Nuri Güntekin'in aynı adlı romanından uyarlanan "Acımak" dizisi, düz anlam ile irdelendiğinde Zehra ve Mürşid'in hayatını konu ediniyor görünse de yan anlamda "Acımak" duygusuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Duygu ve mantık ikilemi arasında kalan Zehra, bu dengeli kuramadığı zamanlarda sarsılmakta ve kendini asla acımak duygusu ile yan yana

görmemektedir. Eğer öyle olursa kendini güçsüz ve ideallerine karşı suçlu hissetmesinin bir ifadesidir. Tüm yaşamını duyguları ile yaşayan Mürşid efendinin aile içinde ve iş yaşamında başına gelenlerin olumsuzluklarının sonuçlarına maruz kalan Zehra, hayatının büyük bir bölümünü bu duygulara karşı cephe almış şekilde yaşamıştır. Duygularını arka plana atan Zehra, babasından intikam aldığı hissiyatı ile oldukça katı kurallar çerçevesinde yaşamıştır.

Dizide dil ve anlatım yönü ile de acımak duygusunun şu şekilde vurgulandığı görülmektedir: İkinci bölümün dokuzuncu dakikasında Zehra Öğretmenin görev yaptığı okulda bir öğrencinin cezalandırılmasına ilişkin geçen konuda, Zehra oldukça katı bir tavır sergilerken Müdür Tefrik Hayri, bir kerelik görmezden gelinmesi hususunu Zehra ile paylaşmakta ancak Zehra bu konuda asla taviz vermemektedir. Gerekirse benim yerime başka bir öğretmen atayınız ben katiyen bu öğrenciyi affetmem, söylemleri ile müdürün odasından çıkmaktadır. Tefrik Hayri ise Zehra'nın arkasından "Bu kızın bu kadar acımasız oluşu beni endişelendiriyor." ifadeleri acıma duygusuna vurgu yapmakta ve bir insanın acıaktan yoksun oluşunun bir sorunun akabinde ortaya çıkmış olabileceğine değinmektedir.

Yine ikinci bölüm yirmi dokuzuncu dakikada "Mürşid Efendi üzerimde babalık haklarını kaybetmiş biridir. Bana karşı ailesine karşı babalık görevlerini yerine getirdi mi?... Hayatı benim için leke olan bu adam... Mürşid Efendiyi tanımıyorum" sözleri ile izleyicide Mürşid'in oldukça fena biri olduğu izlenimi verecek cümlelerle yine babası ile ilgili acımasız sözler söyleyen Zehra, oldukça sert bir şekilde gösterilmiştir.

Zehra'nın uzun yıllar acımak duygusundan yoksun süren hayatı, babasının günlüğünü okuması ile duyguları keşfetme sürecinin de başladığı nokta olmuştur. Zehra, babası hakkındaki tüm detayları bilmediği için yalnızca annesi ve anneannesinin ona aktardığı ve yansıttığı şekilde yaşamış ve babasını bu çerçevede tanımıştır. Yıllarca babasından nefret eden Zehra, günlüğü okuduktan sonra kendini ve yaşananları sorgulamaya başlamıştır. Kendini yeniden tanıyan Zehra, çevresine karşı oluşturduğu katı kuralları esnetmeye başlamıştır. Nitekim kendisine edilen evlenme teklifini son bölümde kabul etmesi de Zehra'nın "acımak" duygusu ile birlikte pek çok duyguya da izin verdiğini göstermektedir.

Özetle, bireyler konu ve durumları yalnızca kendi pencerelerinden değerlendirdiği takdirde diğer bireyleri anlamada yetersiz kalmakta ve kimi zaman bu yanlışlık hayatın uzun bir bölümü devam etmektedir. Dizide görüleceği üzere de Mürşid ve Zehra karakteri pek çok yönden birbirine benzer disiplinlere sahiptir. Gerek iş yaşamındaki titizlikleri gerekse okumaya olan ilgileri baba kızın ortak özellikleri içindedir. Ancak çevrelerinde inşa edilen dünyaların farklı olması sebebi ile her ikisinin de duygularını yönetmedeki farklılığı dizinin ana konusunu oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

Barthes, R. (1979). Göstergibilim ilkeleri. (Çev.: B. Vardar - M. Rifat), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Barthes, R. (2005). Göstergibilimsel serüven. (Çev.: M. Rifat - S. Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Erdoğan, İ.- Alemdar, K. (2010). Öteki kuram. Kitle İletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi. Ankara: Erk.

Günay, V. D. (2012). Görsel göstergibilim ve imgenin anlamlandırılması. Görsel döstergibilim (Editörler: V. Doğan Günay – Alev F. Parsa). İstanbul: Es Yayınları, 11-54.

- Barthes, R. (1979). Göstergebilim ilkeleri. (Çev.: B. Vardar - M. Rifat), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barthes, R. (2005). Göstergebilimsel serüven. (Çev.: M. Rifat - S. Rifat). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erdoğan, İ.- Alemdar, K. (2010). Öteki kuram. Kitle İletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel ve eleştirel bir değerlendirmesi. Ankara: Erk.
- Günay, V. D. (2012). Görsel göstergebilim ve imgenin anlamlandırılması. Görsel göstergebilim (Editörler: V. Doğan Günay – Alev F. Parsa). İstanbul: Es Yayınları, 11-54.
- Güntekin, R. N. (1980). Acımak. İstanbul: İnkilap.
- Karataş, Y. (2017). Reşat Nuri Güntek'in romanlarında halk-aydın çatışması, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev.: Osman Akınhay - Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mutlu, E. (2012). İletişim sözlüğü. Ankara: Sofos Yayınları.
- Rifat, M. (2009). Göstergebilimin ABC'si. İstanbul: Say Yayınları.
- Saussure Ferdinand de. (1985). Genel dilbilim dersleri. (Çev.: Berke Vardar). Ankara: Birey ve Toplum.
- Tuncer, E. S. (2020). Göstergebilim çözümleme modelleri ışığında reklam anlatıları. Atatürk İletişim Dergisi, 20, 73-102.
- Türksoy, M. (2012). Reşat Nuri Güntekin'in Acımak ve Yaprak Dökümü romanlarında baba motifi, İstanbul: Kültür Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Ünal, S. (2014). Göstergebilimsel açıdan sembolik tüketim. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yaylagül, Özen. (2015). Göstergebilim ve dilbilim. Ankara: Hece Yayınları.
- Yücel, T. (2008). Yapısalcılık. İstanbul: Can Yayınları.